

Я.Д. Крупка, д.е.н., проф.
Тернопільський національний економічний університет

ПРО ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ОБ'ЄКТИ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

Розкриваються особливості здійснення інвестиційних вкладень у туристичну галузь, їх фінансового забезпечення за рахунок різних джерел. Зважаючи на розгалуженість системи туристичних, додаткових і супутніх послуг, автором запропоновано кожен із об'єктів розцінювати як інвестиційний проект, який, в свою чергу, передбачає вкладення коштів та одержання від них певної вигоди. В статті наведено систему інвестування проектів, що включає взаємозв'язок форм інвестування (власні грошові та майнові вкладення інвесторів, кредитні та інші залучені ресурси, кошти від меценатів та добровільні пожертвування) та наслідків інвестування (прибуток від основної діяльності, супутні доходи, соціальні вигоди для громадян, інші вигоди для суспільства). З огляду на те, що кожен проект проходить кілька етапів з моменту його започаткування і до завершення, подано етапи реалізації інвестиційних проектів, що включають наступні фази: передінвестиційна, процес інвестування та контроль результатів і повернення капіталу на стадії експлуатації інвестиційних проектів. Запропоновано схему життєвого циклу проекту, на якій передбачено вихід з інвестиційного проекту, що відповідає трактуванню категорії інвестиційної діяльності міжнародним та національним стандартам бухгалтерського обліку та фінансової звітності. У статті, особлива увага звернена на відновлення об'єктів туристичного відвідування, обліку капітальних вкладень у них, а також здійснено спробу дати об'єктивну оцінку ефективності таких інвестицій на підставі облікової інформації.

Ключові слова: інвестиції; фінансування інвестицій; туризм; об'єкти туристичного відвідування; туристичні послуги; інформація; облік; ефективність інвестицій.

Постановка проблеми. Як показує світовий досвід, туристичній галузі віддають пріоритети багато країн світу. Для України туризм, туристична індустрія також визнається пріоритетною поряд з виробничими галузями. Розвиток туризму крім прямих грошових надходжень, дає можливість здійснювати інвестиції у транспорт, будівництво доріг, закладів торгівлі та харчування, культури і спорту, відпочинку і розваг. Світова практика показує, що туристична галузь за рівнем доходності і розвитку поступається лише нафто- і газовидобувній промисловості. За даними Всесвітньої туристичної організації, на туристичну індустрію припадає до 10 % виробничо-сервісного ринку, у туризм вкладається майже 7 % загального обсягу світових інвестицій, туристична галузь дає 5 % податкових надходжень, обслуговуванням туристів зайнято майже 10 % працівників [11]. Розвиток туризму вимагає значних інвестицій. Найперше, значних коштів потребує відновлення, приведення до встановлених світових стандартів об'єктів туристичного відвідування (замків, печер, музеїв, закладів старовини та інших). Поряд з державними вкладеннями у цю сферу залучаються кошти приватних вітчизняних і зарубіжних інвесторів, застосовуються різні форми інвестування, враховуючи й добровільні пожертви, меценатство тощо.

Розгалужена система об'єктів інвестування у сфері туризму, їх фінансового покриття, використання різних форм залучення коштів вимагає різнобічного інформаційного забезпечення, що надається обліково-аналітичними службами суб'єктів туристичного бізнесу. З огляду на це дослідження питань, пов'язаних з побудовою системи обліку інвестицій, має важливе значення. Особливої актуальності вони набувають в умовах значного дефіциту фінансових ресурсів, необхідності залучення значних інвестицій для побудови туристичної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень. Питання обліку та інформаційного забезпечення інвестиційної діяльності широко представлені в науковій літературі таких вітчизняних та зарубіжних авторів: І.Бланка, М.Боднара, З.Задорожного, Б.Литвина, А.Пересади, О.Петрик, П.Рогожина, В.Шевчука та інших. Однак, публікації щодо обліково-аналітичного забезпечення інвестування в об'єкти туризму, окрім деяких коментарів методичного характеру у наукових працях З.Балченко, Л.Грибової, О.Колесник, Т.Момот та інших, відсутні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Зважаючи на перспективність туристичного бізнесу © Я.Д. Крупка, 2015 вважається розвиток туристичної галузі, вкладення у неї нових інвестицій. На даний час в Україні числиться понад 125 тис. пам'яток архітектури та містобудування, значна кількість музеїв з суттєвими зібраннями археологічних знахідок, велика кількість старовинних замків на Волині, в Галичині, Закарпатті, Західному Поділлі. Більшість з них перебуває у занедбаному, а деякі – у розрушеному стані. Такі пам'ятки є важливим туристичним ресурсом України, який може приносити

суттєві вигоди економічного, соціального, культурного характеру для інвесторів, громади, країни в цілому.

Відповідно до Закону України «Про туризм», туристичними ресурсами є пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності [10]. До основних туристичних послуг екскурсійного характеру належить відвідування старовинних замків, історико-краєзнавчих та інших музеїв, картинних галерей, виставочних закладів, надання інших маршрутно-пізнавальних та географічно-пізнавальних послуг.

Крім основних туристичних послуг, туристам можуть надаватися інші додаткові та супутні послуги. Додатковими послугами можуть бути додаткові екскурсії, що не увійшли до переліку основних, спортивно-оздоровчі, ігрові, культурно-видовищні, медичні та інші послуги. До супутніх послуг, що покращують сервісне обслуговування туристів, слід віднести: торгівлю сувенірною продукцією і туристичною символікою, іншими промисловими і продовольчими товарами; валютно-кредитне, інформаційне забезпечення тощо. За розвинутої туристичної інфраструктури ці послуги можуть давати до 50 % загального доходу від туризму. Тому оцінку ефективності капітальних інвестицій в об'єкти туристичного відвідування необхідно базувати не лише на доходах від надання туристичних послуг, але й враховувати при цьому одержані вигоди у результаті надання туристам додаткових і супутніх послуг.

Така розгалужена система туристичних, додаткових і супутніх послуг вимагає значних інвестиційних вкладень у її розвиток. Але, найперше, мають бути відповідним чином відбудовані, відреставровані об'єкти туристичного відвідування: замки, музеї, транспортні сполучення за основними екскурсійними маршрутами. Вони є основними об'єктами вкладення інвестицій. Замовниками, інвесторами таких об'єктів є державні та місцеві органи влади, приватні юридичні та фізичні особи.

Кожен з таких об'єктів має розцінюватися як інвестиційний проект, що передбачає, як і будь-які інші інвестиції, вкладення коштів та одержання від них певної вигоди (рис. 1).

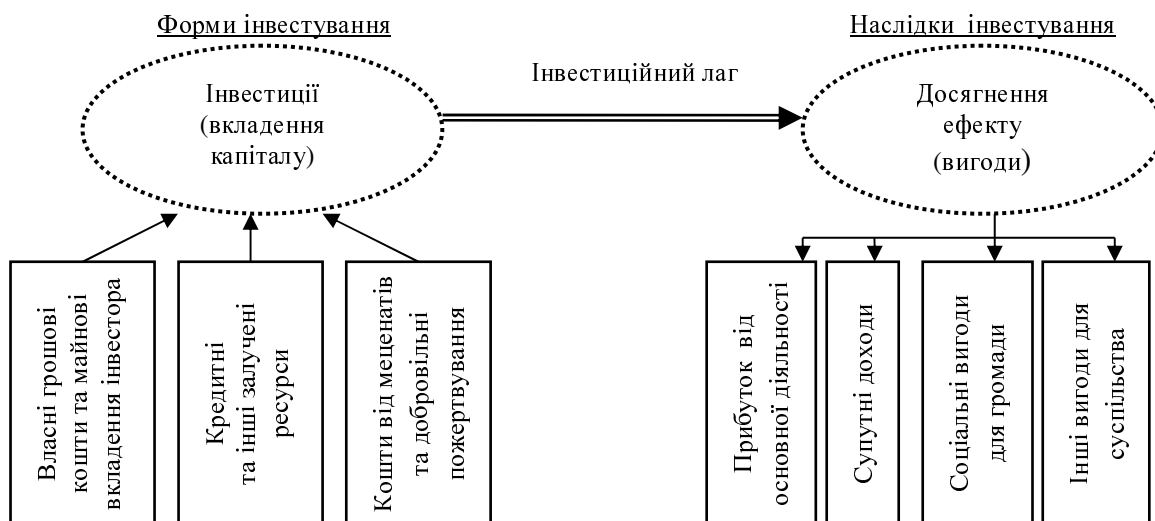

Рис. 1. Система інвестування проектів

Тому під час здійснення інвестицій необхідно мати інформацію, насамперед, про інвестиційні витрати, що стосуються будівництва, реставрації об'єктів туристичного відвідування. Роботи з будівництва, відновлення туристичних об'єктів є довготривалими, можуть продовжуватися кілька років, а то й десятиліть. Тому важливо організувати їх облік за періодами на відповідних субрахунках рахунка 15 «Капітальні інвестиції» з визначенням незавершених капітальних вкладень на початок і кінець кожного звітного періоду.

Капітальні інвестиції у будівництво, реконструкцію, реставрацію об'єктів супроводжуються значними витратами. Тому має бути організовано їх облік за окремими видами: матеріальні витрати, витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи, загальнопромислові та витрати з експлуатації будівельної техніки, інші витрати і роботи капітального характеру.

Капітальні витрати мають бути фінансово забезпечені. Тобто для покриття зазначених витрат мають бути виділені фінансові ресурси. Традиційно серед основних джерел фінансування на підприємствах і в установах переважають власні фінансові ресурси. Враховуючи те, що більшість об'єктів туристичної інфраструктури перебуває у розпорядженні держави чи територіальних громад, важливим джерелом фінансування капітальних інвестицій в об'єкти туристичного відвідування є кошти, виділені з

державного чи місцевих бюджетів. Такі виділені кошти мають цільовий характер, тому потрібно організувати дієвий контроль за їх надходженням і ефективним використанням.

Особливе місце серед джерел фінансування інвестиційної діяльності займає банківський кредит. Однак, негативний вплив загальносвітової фінансової кризи на економіку, останні події на сході України суттєво позначилися й на системі кредитування вітчизняного підприємництва. Так у 2015 році ціна банківських кредитів значно зросла у зв'язку з падінням курсу національної валюти. Банківські кредити у гривневому еквіваленті підприємствам та компаніям обходяться у 20–30 % річних. За таких умов кредит як важливий інструмент фінансового забезпечення інвестицій втрачає своє значення.

У справі відновлення історичної та культурної спадщини, що якнайбільше сприяє розширенню туристичної привабливості України, важливим джерелом є кошти меценатів та добровільні пожертвування. Однак за останній час меценатство та благодійництво переорієнтоване через волонтерський рух на допомогу військовим і добровольцям, що захищають східні рубежі нашої країни від терористів і російської агресії.

Кожен із зазначених напрямів фінансового забезпечення інвестицій в об'єкти туристичного характеру має свої особливості в обліку та формуванні інформації. Наприклад, надходження цільового фінансування, інших безоплатно отриманих активів вимагає їх оподаткування в міру амортизації зведених (придбаних) об'єктів. Бюджетне і кредитне фінансування строго контролюється державними органами чи відповідними банківськими установами і вимагає додаткової інформації стосовно цільового й ефективного використання виділених коштів.

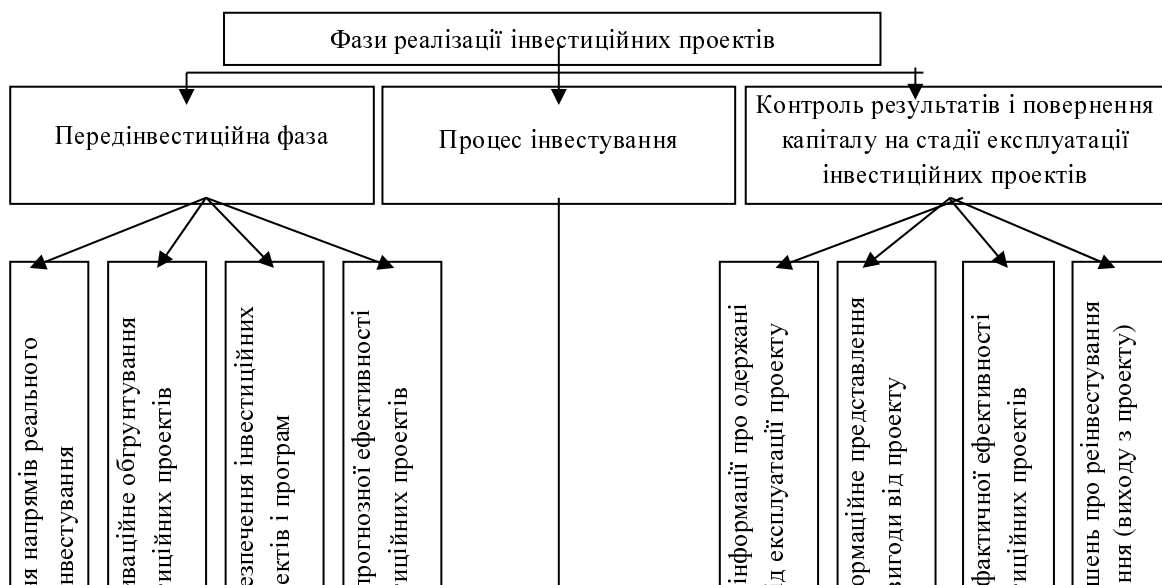
З іншого боку, для оцінки ефективності інвестиційних проектів необхідно мати інформацію про очікувані економічні та інші вигоди від здійснених інвестицій. У туристичній галузі ці вигоди можуть проявлятися у формі прямого надходження коштів від надання туристичних послуг, а також інших вигод від додаткових і супутніх послуг, що мають бути забезпечені відповідними інформаційними джерелами.

Інвестиційний процес містить певну кількість інвестиційних проектів та програм. Кожен проект з моменту його започаткування і до завершення проходить кілька етапів, як це зазначено на рисунку 2.

1. Передінвестиційна фаза, на якій здійснюється вибір привабливих для реалізації проектів та пошуки джерел їх фінансування відповідно до розробленої стратегії інвестора. Важливим на цьому етапі є розрахунок проектної ефективності майбутнього об'єкта інвестування, в якому з врахуванням фактора часу зіставляються очікувані вигоди від проекту з витратами на його фінансування.

2. Етап інвестування є найважливішим у плані обліково-інформаційного представлення інвестиційного процесу. На цій стадії в системі обліку формуються фактичні витрати, що становлять основу фактичної собівартості об'єктів інвестування та введених у дію інвестиційних проектів. Паралельно з цим ведеться облік і контроль за придбанням матеріальних ресурсів та розрахунками з постачальниками і підрядниками, надходженням і витрачанням на оплату виконаних робіт фінансових ресурсів, підготовкою об'єктів до введення в дію, оформленням документів дозвільної системи, витрати на які є суттєвими у собівартості проектів. Свої особливості має реалізація проектів з реставрації об'єктів туристичного відвідування (старовинних замків, печер, інших об'єктів історичної та культурної спадщини). Такі роботи є довготривалими, вимагають від виконавців високої кваліфікації, погодження з фахівцями-науковцями. Їх облік є ще більш складним, з необхідністю фіксації у відповідних актах демонтажних і монтажних, скритих і проміжних робіт, частковою чи повною заміною конструкцій, використання старих технологій з відсутністю затверджених норм списання матеріалів, розцінок з оплати праці тощо.

3. Контроль результатів і повернення капіталу на стадії експлуатації інвестиційних проектів – заключний етап інвестування, на якому проводиться моніторинг одержання прибутку, іншої вигоди від здійснених інвестицій, оцінюється фактична ефективність інвестиційних вкладень. Цей етап ще називають постінвестиційним контролем.

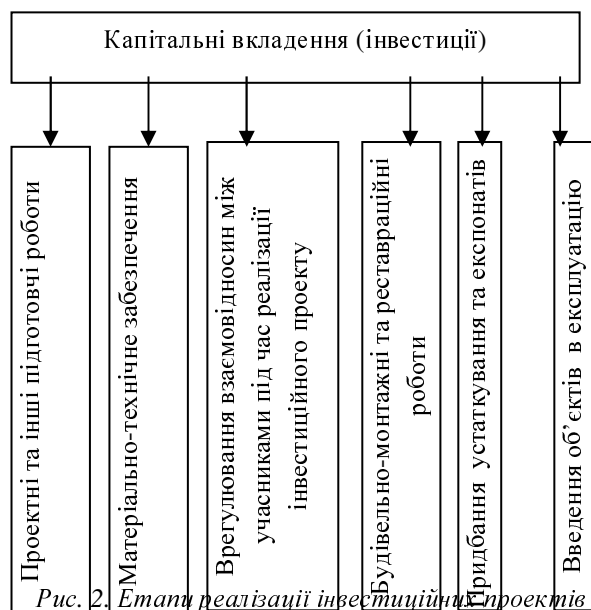

Рис. 2. Етапи реалізації інвестиційного проекту

Інвестування об'єктів туристичного відвідування потребує додаткової інформації про одержані ефекти від експлуатації введених об'єктів. Крім прямого прибутку від надання послуг у результаті туристичних відвідувань таких об'єктів, мають враховуватися вигоди від надання додаткових і супутніх послуг: готельним господарством, транспортними організаціями, закладами торгівлі та харчування, дозвілля і культури, спорту та охорони здоров'я, іншими суб'єктами туристичної інфраструктури. Звести до єдиного інтегрованого показника ці ефекти та розрахувати ефективність таких проектів з урахуванням допоміжних і супутніх послуг досить складно, оскільки, як видно, в обслуговуванні туристів зайнята значна кількість різних організацій та установ, не враховуючи туроператорів, турагентів. Схему життєвого циклу інвестиційного проекту подано на рисунку 3.

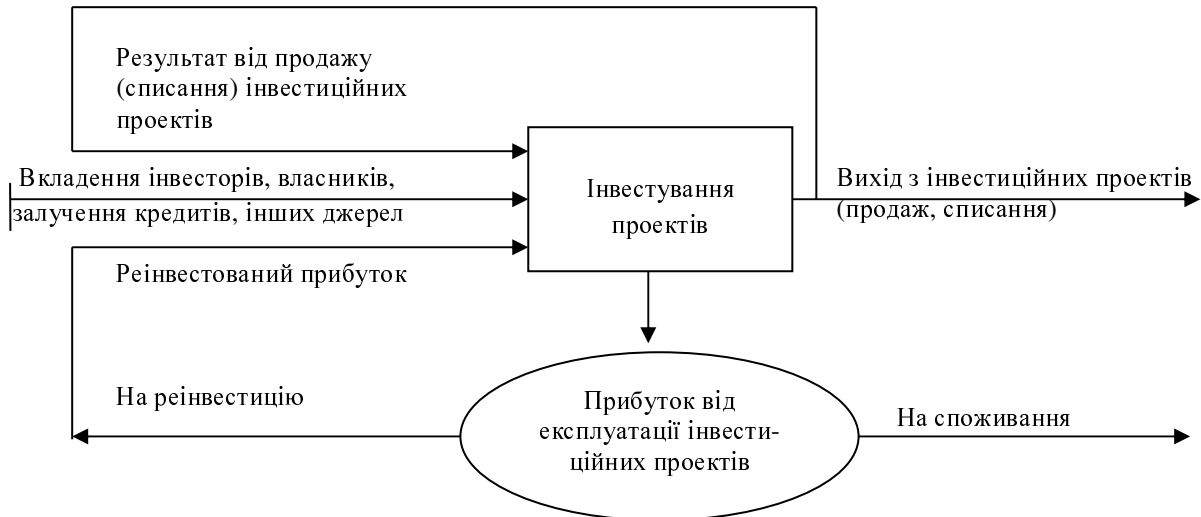

Рис. 3. Життєвий цикл інвестиційного проекту

Крім здійснення інвестиції за рахунок різних джерел і одержання вигоди (прибутку) в процесі використання майна інвестиційної сфери на схемі передбачено вихід з інвестиційних проектів. Це відповідає трактуванню інвестиційної діяльності міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності як операцій з придбання та реалізації необоротних активів і фінансових інвестицій. Таким чином, інвестиційна діяльність суб'єкта господарювання полягає у наповненні інвестиційного портфеля одними проектами капітального та фінансового інвестування та вилученні з нього інших проектів. Таке вилучення (вихід) з проектів проходить шляхом їх списання, продажу, іншого вибуття необоротних активів. У результаті продажу чи списання інвестор може одержувати додаткові вигоди у вигляді різниці між ціною продажу і балансовою (залишковою) вартістю таких об'єктів чи безоплатно одержаних активів від їх списання (за виключенням понесених витрат на ліквідацію). Такі вигоди доцільно було б враховувати під час розрахунку проектної ефективності інвестиційних проектів аналогічно, як під час нарахування амортизації враховується ліквідаційна вартість об'єктів.

Основним критерієм оцінки ефективності має бути прибуток, одержаний у процесі операційної діяльності введених у дію інвестиційних проектів. Такий прибуток разом із сумою нарахованої амортизації формує грошовий потік як основне джерело повернення інвестору раніше вкладених коштів і є критерієм оцінки ефективності інвестиційних проектів. Прибуток може бути використаний інвестором на споживання або повторно спрямований на реінвестиції – фінансування реконструкції діючих чи придбання (будівництва) нових проектів.

Усі зазначені правила і визначення стосуються повною мірою й туристичної галузі, дають можливість одержувати інформацію стосовно грошових потоків від інвестиційних проектів, їх фінансового забезпечення, оцінки проектної та фактичної ефективності.

Висновки. Незважаючи на встановлені правила і принципи організації, обліку та інформаційного представлення інвестиційних процесів і проектів, їх реалізація в туристичній галузі має певні особливості. Більшою мірою це стосується інвестування будівництва та реставрації об'єктів туристичного відвідування (замків, пам'яток історії, культури, побуту, старовини та інших). Організація обліково-інформаційного забезпечення таких інвестиційних проектів має враховувати такі особливості:

- більшість об'єктів туристичного відвідування зводяться чи реставруються за індивідуальними проектами за відсутності встановлених норм витрачання матеріальних ресурсів, оплати праці та інших, що вимагає розробки додаткових кошторисів, калькуляцій, застосування інвентарного методу контролю списання цінностей;

- реалізація таких проектів є довготривалим процесом, який передбачає виконання висококваліфікованих робіт з монтажу, демонтажу з повною і частковою заміною конструкцій і деталей, виконання скритих, проміжних та завершальних робіт під контролем фахівців-науковців, що має бути відповідним чином документально оформлено;

- висока суспільна значущість таких об'єктів зумовлює їх фінансування і контроль реалізації з боку державних та місцевих органів, що вимагає поглибленого обліку та інформаційного представлення цільового та ефективного використання ресурсів;

- значна вартість і довготривалість виконання реставраційних робіт вимагають детального розрахунку проектною і фактичною ефективністю реалізації таких проектів з урахуванням фактора часу через систему дисконтування;

- оцінка ефективності таких інвестиційних проектів має враховувати не лише прямий економічний ефект у формі одержаного прибутку від наданих туристичних послуг, але й вигоди від додаткових і суміжних послуг, підвищення рівня зайнятості населення. Оскільки провести такі розрахунки за обліковими даними немає можливості, доцільно оцінювати ефективність з використанням необлікової інформації, зокрема, такої, як кількість відвідувань туристами, туристичними групами проінвестованих об'єктів та інших.

Врахування зазначених особливостей та запровадження даних пропозицій дозволить покращити інформаційне забезпечення реалізації інвестиційних проектів туристичного відвідування та оцінки їх ефективності.

Список використаної літератури:

1. *Балашова Р.І.* Розвиток туристичного підприємництва: теорія та практика : монографія / *Р.І. Балашова.* – Донецьк : Вебер, 2009. – 343 с.
2. *Балченко З.А.* Бухгалтерський облік в туризмі і в готелях України : навч. посібник / *З.А. Балченко.* – К. : КУТЕП, 2006. – 232 с.
3. *Білецька І.М.* Сучасний стан та перспективи розвитку замкового туризму в Україні / *І.М. Білецька* // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури : зб. наук. праць. – К. : КНТЕУ, 2011. – № 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/bilecka.htm.
4. *Боднар М.І.* Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю : монографія / *М.І. Боднар* // - К.: КНЕУ, 2008. – 256 с.
5. *Бордун О.Ю.* Стан і перспективи замкового туризму в контексті стратегічного розвитку туристичної галузі західного регіону України / *О.Ю. Бордун, С.В. Білоус* // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2 (4) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/bordun2.htm.
6. *Гавран В.Я.* Управління інвестиційною діяльністю в рекреаційно-туристичній сфері: дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / Національний ун-т «Львівська політехніка». – Л., 2002. – 203 с.
7. *Гнатюк Т.М.* Розробка механізму управління інвестиційною діяльністю підприємств туристичної сфери : дис. канд. екон. наук : 08.06.01 / Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2003. – 178 с.
8. *Грибова Л.* Туризм: організація та облік / *Л.Грибова* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dtkt.com.ua/show/1cid0191.html>.
9. *Довбенко О.М.* Податкове стимулювання інвестицій в туристичний комплекс країни / *О.М. Довбенко* // Формування ринкової економіки : науковий збірник КНЕУ, 2007. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/dovbenko3.htm.
10. Закон України «Про туризм» Закон від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95>.
11. *Колесник О.О.* Оцінка інвестиційного забезпечення розвитку туризму в Україні / *О.О. Колесник* // Економіка. Управління. Інновації. – 2011. – № 2 (6) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/statti_ukr/kolesnyk6.htm.
12. *Крупка Я.Д.* Облік інвестицій : монографія / *Я.Д. Крупка.* – Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 302 с.
13. *Момот Т.В.* Особливості організації бухгалтерського обліку підприємствами туристичної сфери / *Т.В. Момот* // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія : Економічні науки. – 2014. – № 1 (67). – С. 34–41.
14. *Пересада А.А.* Інвестиційний процес в Україні / *А.А. Пересада.* – К. : Лібра, 1998. – 392 с.
15. *Петрик О.* Облік, аналіз і аудит капітальних інвестицій відповідно до міжнародних і національних стандартів / *О.Петрик, І.Чумакова* // Бухгалтерський облік і аудит. – 2000. – № 9. – С. 24–32.

КРУПКА Ярослав Дмитрович – доктор економічних наук, професор кафедри обліку у виробничій сфері Тернопільського національного економічного університету.

Наукові інтереси:

- облік і аналіз інвестиційної діяльності;
- облік капіталу та власності підприємства;
- консолідована звітність;

– оцінка інвестиційної привабливості підприємства та ефективності інвестиційно-інноваційних проєктів.

Стаття надійшла до редакції 21.04.2015.